

korlátozódnia, akkor az állami élet természetszerűen konzervatívan alakulna. Az elmúlt évek ezt bizonyították. Ezen az állami területen jogosult a demokrácia.

III. A megvalósítás lehetőségei

Mindenekelőtt arra van szükség, hogy Közép-Európa – melynek az a feladata, hogy a nemzeti vonásokat közösen, kölcsönös kiegészítésben ápolja – ösztönzést adjon új, praktikus és szellemi eszmék megvalósításához. Az emberek az egész Földön – anélkül, hogy ezt tudatosították volna – ténylegesen erre vártak. Azonban Közép-Európa is csak hatalmi és birtoklási igényeit hangoztatta. Kisebbségből akarták kiüldöztetni, kvantitatíve a többséget kényszeríteni. Ez volt a gyűlölet valódi oka.

A kommunizmus, a legszellemtelenebb állampelfogás – és nem is új, hanem a legrégebbi – sohasem hozhat az emberiség számára mást, mint pusztulást.

A mai viszonyok mellett nem lehet elvárni, hogy a szellemi és gazdasági területen fönnálló állami jogkörök likvidálásának szükséges impulzusát maga az állam ragadja meg. Ezért a Népszövetség, ami a valóságban államszövetség, semmit nem érhet el.

Az új eszmék megvalósításának előkészületeit azonban soha nem lenne szabad azonnal nyilvános vitára bocsátani.

A viszonyok újrendezésének kezdete, vagyis az utolsó lehetőség, hogy Európa – és ezzel az emberiség – kultúráját a legszörnyűbb katasztrófák nélkül meg lehessen menteni, csak úgy történhet meg, hogy az összes közép-európai állam néhány vezető személyisége nemhivatalosan, a kényszerítő szükségzerűségek magasabb áttekinthetőségétől vezetve összejönne és minden állami, diplomáciai és bürokratikus formalitás mellőzésével szabadon egy közös akarati impulzusban összekapcsolódva megbeszéléseket folytatna és azután a saját államán belül ezen céloknak megfelelően működné.

Ha ilyen államférfiak nem találhatók, akkor az ebben a memorandumban lefektetett gondolatok csak egy későbbi korban, az európai népesség nagy részét áldozatul követelő legfélelmetesebb katasztrófák után valósulhatnak meg.

Hogy ezen a valóban új szociális renchez vezető úton hogyan kell járni, azt minden közép-európai állam maga, szabadon határozhatja meg. A különböző közép-európai lehetőségek és képességek közötti differenciálódás éppen ezáltal juthat érvényre.

Ezt az átmenetet értelemszerűen minden állam a maga népességének sajátos adottságai szerint különbözőképpen vinné véghez és ezzel mégis az egészet szolgálhatná, ha a megadott átfogó nézőpontok szerinti irányhoz hű maradna.

Nincs kártékonyabb téveszme, mint az, amely az egész, rendkívül differenciált emberiségre egyetlen szociális sablont akar intellektuálisan és csupán kiüldöztetve, szervezettel rákényszeríteni.

Ha azonban morális és praktikus eszmék állnának adott esetben az érték vívott fegyveres harc mögött, akkor ez a harc ezáltal szellemi, emberhez méltó háttérrel kapna, ami az egész emberiség érdekében reálisan segítené a győzelmes kimenetelt.

(Ford: Kádas Ágnes)

Hclyes Gábor

LEVÉL POLZER-HODITZ GRÓFNAK

Tisztelt Gróf úr!

Mivel Ön 1945-ig élt, ezért még volt alkalma látni, hogy az 1930-ban kelt memorandumában megfogalmazott veszélyek miként öltöttek testet a második világháború történéseiben. Így talán érdeklődésére tarthat számot a memorandumban érintett területek állapotának vázlatos ábrázolása az ezredforduló tájékán, magyarországi szemszögből megfogalmazva. Igyekszem a tények tablószerű bemutatására szorítkozni, Önre bízva az okok és következmények megítélését.

A második világháború után Közép-Európa, mint fogalom, eltűnt. *Páneurópa*, az Ön által megjósolt módon, szervezett háborús hadszíntérré alakult Amerika és Ázsia között. A vasfüggönynek nevezett törésvonal Németországot is kettészelte. A szláv, magyar, román népek a szovjet zónához kapcsolódtak, a latin népek az amerikai érdekszférához. Két katonai és gazdasági tömb alakult ki. Mivel a két győztes hatalom a háború okozójaként Közép-Európát jelölte meg, így ettől kezdve háborús uszításnak számított Közép-Európa felidézése. A világbéke zálogának a két tömb közötti katonai erőegyensúly számított. A harmincas években született nemzedék aktív életének jórésze tehát ebben az állapotban telt el, és sokáig úgy látszott, itt évszázadokig nem is lesz változás, hacsak ki nem tör a végső háború.

Azonban a 80-as évek végére a keleti tömb gazdaságilag csődbe jutott. A Szovjetuniót új formációk váltották fel, aminek Közép-Európa szempontjából több kihatása is volt. Megszűnt a fegyverekkel alátámasztott ideológus államhatalom dominanciája a volt szocialista országokban, az egypárt-rendszert felváltotta a parlamenti demokrácia. Németország egyesült, a szovjet megszállók kivonultak. Úgy tűnt, hogy végre ismét lehetőség nyílik Közép-Európa számára, hogy önmagára rátaláljon. Az eltelt néhány év azonban más képet mutat.

Bebizonyosodott, hogy az a hatalmas törés, ami még az Első Világháború nyomán keletkezett Közép-Európában, korántsem gyógyult be. Ennek legkirívóbb jele az elképesztően brutális jugoszláv háború volt a 90-es évek első felében. A volt Monarchia utódállamai között ugyancsak nem csökkentek az ellentétek. Csehszlovákiának ugyan sikerült békésen kettéválnia, Közép-Európa államai ma egymásra mégis mint konkurensek tekintenek az ellenfél nélkül maradt nyugati gazdasági és katonai tömb jóindulatáért vívott harcban.

Mivel a további folyamatok időben nagyon közel esnek a jelenhez, így nehéz a teljes közép-európai térségre érvényes általános megállapításokat tenni. A rendszerváltáshoz az egyes volt szocialista országok más és más állapotban érkeztek el, ami egyénileg színezi az itt zajló eseményeket. A kissé bővebben ábrázolandó magyar változat talán nem minden elemében szimptomatikus, mégis jól példázhat bizonyos közös vonásokat. Az ellenzéki erők Magyarországon a korábbi bolsevik vezetők politikai életéből történő eltávolítását célozták meg, miközben ugyanúgy bíztak a

nyugati ígéretekben, mint pl. Károlyi Mihály Wilsonban. Nem vették észre, hogy illúzió volt gazdasági segítséget remélniük éppen attól az angolszász világtól, ami egy gazdasági expanzió kibontakozási területének tekintette az országot, nem együttműködés, hanem alárendelés szándékával. Ebben éppen az a volt bolsevik vezetőréteg bizonyult a nyugat természetes szövetségésének, amely átmenetileg kiszorulván a politikai irányításból az ún. *spontán privatizáció* révén a gazdasági életben talált háttérbázisra. Rövidesen a politikai hatalom is visszakerült a kezébe, immáron egyértelműen meghatározott feladatkörrel együtt.

Az Ön szavai igazolódni látszanak: *Az idegen uralom alatt álló gazdasághoz való kötöttsége következtében Közép-Európa gyenge politikai ereje saját népességének korbácsává fog válni ... a politikai-állami szervek szükség-szerűen az idegen politikai uralom pusztá végrehajtó szerveivé válnak.*

Ez a tendencia egészen furcsa állapothoz vezetett. Az állam fokozatosan visszavonul egy sor korábbi monopolizált területről. Ami látszólag e területek szabad fejlődését segíti elő. Ez történik például az oktatásban, a könyvkiadásban, az egészségügyben, a biztosításban. Azonban e területek – a tágabban vett kulturális-szociális élet területei – természetüknél fogva alkalmatlanok önmaguk gazdasági finanszírozására. Hasonló visszasságokhoz vezetett az állam kivonulása a közigazgatás helyi szintjéről. Sok szociális-kulturális feladatkör került – nagyon helyesen – az önkormányzatok kezébe, ám a végrehajtásukhoz nélkülözhetetlen anyagi források nélkül. Ezáltal egy újfajta függőség látszik kialakulni, melyben az állam rossz kapitalistaként áll szemben a néppel, azonos oldalra kerülve az országba beáramló gátlástalan rablótökével.

Ez a tendencia végigvonul a gazdasági életben is, ahol a szabad vállalkozás meghirdetett eszméje mellé nem társulnak méltányos finanszírozási feltételek. Ennek következtében sok induló vállalkozás összeomlik a világon egyedülállóan kemény hitel- és adóterhek súlya alatt, és legjobb esetben is legfeljebb a tőkeerős, államilag adókedvezményben részesített külföldi vállalkozások kiszolgálójává süllyed.

Az államhatalom látszólagos visszahúzódása tehát nem járt együtt e hatalmi törekvés önfelszámolásával – vagyis helyesebb lenne az államhatalom megsűrsődéséről beszélnünk. Paradox módon mindez egy olyan parlamenti demokrácia égisze alatt megy végbe, ahol csak a hatalom megszerzése demokratikus, de annak gyakorlása már diktatorikus. Az állam effajta szereptévesztése pedig azt eredményezi, hogy egyetlen legitím feladatát, a védelmet képtelen ellátni, ebben külső segítségre szorul. Ezért a honvédség legfontosabb feladata a NATO-hoz való erőltetett felzárkózás. Az embereket megfélemlíti a közbiztonság látványos romlása, ami egyre erősödő idegengyűlöletet eredményez. A fokozódó létbizonytalansággal központilag szuggereálják a néphez egy mindenre kiterjedő, általános állami *megoldás* áhítlását.

Ma már közel járunk egy, az egész fejlett ipari civilizációt magába foglaló politikai szervezet, egy világhatalom megszületéséhez. Ebben a koncepcióban nincs helye egy saját útját járó Közép-Európának. Ám ezzel éppen Önnek

aligha mondhatunk újat. Ami változott, az csak az alkalmazott módszerek hatékonysága.

Ma kialakulóban van egy olyan információs világhálózat, amely egyrészt minden embernek szánt híreket közöl a világ legfontosabb eseményeiről, másrészt aktív bekapcsolódást tesz lehetővé ebbe az információs tengerbe a személyi számítógépekre épülő Internettel. Ami száz évvel ezelőtt a nyersanyag volt, az ma csupán az anyag képmása, információ. A mai korban már elég ezt a képmást megszerzeni, hogy a hatalmat gyakoroljuk. Így vált lehetségessé az információk elképesztő monopolizálása a közvetítőrendszerek feletti állami uralom gyakorlásával. Itt nem egyszerűen arról van szó, hogy célzatosan szerkesztik a híreket, és egyes események elhallgatásával, mások felnagyításával a nézőkben téves itéletet keltenek. A rendszer lényegi eleme a felszínesség, az önálló gondolkodás kikapcsolása, és helyette gondolati panelek sulykolása, a szavazók orientálása.

Összességében elmondhatjuk, hogy az a közép-európai törésvonal, ami a két világháború között az itt élő népek államhatárai mentén húzódott, és a bolsevizmus idején a vasfüggőnyel élesen szétnyílt, ma sem szűnt meg létezni, hanem a közép-európai országok további belső szétdarabolódásában nyilvánult meg. Ebben nem pusztán Jugoszlávia vagy Csehszlovákia széthullására kell gondolnunk, hanem elsősorban a társadalom belső törésére, széthullására vezetőkre és vezetettek, az államhatalom és a gazdaság haszonélvezőire és ezek elszennvedőire.

Kedves Gróf úr! Bizonyára nem lepték meg az előbbi sorok, hiszen 1930-óta nagyon kevés történet érdemben Közép-Európa érdekében, annál több annak ellenére. Az Ön akkori törekvéseit nem követte közvetlen siker, mégis hálásan gondolunk Önre, amiért soraival sok kérdést segít ma világosabban látnunk. Úgy tűnik, a dolgok nem úgy nyerne formát, hogy egy eszme megjelenik, az emberek megértik, majd pedig megvalósítják. Inkább fordítva lehet. Közép-Európában valóságként él az emberekben egy tartalom, amit elaltni lehet, de teljesen kitörölni nem. Mintha azok a lelkek, akik ide születnek, egyenesen magukkal hoznák ezt a tartalmat, így ezzel szemben a külső hatalom – egyelőre – tehetetlen lenne. Ez a tartalom villant fel 1956-ban Magyarországon, 1968-ban Csehszlovákiában. 1980-ban Lengyelországban. Ezek a külsőleg bukásra ítélt forradalmak jelzik, hogy amiről Ön is beszélt, amögött szellemi realitás húzódik: a szabad Közép-Európa.

Budapest, 1997. február

